

Sultan Vahideddin'in elyazısıyla bir eseri.
Nihavend şarkı: "Ey melek-haslet benim pîrâye-i cânım mısın?"
Murat Bardakçı, *Sultanî Besteler; Osmanogulları'nın Son Padişahı*
Mehmed Vahideddin'in Eserleri, Pan, 1997.

BESTEKÂR PADİŞAHLAR

IV. MURAD

1612’de I. Ahmed ile Mahpeyker Kösem Sultanın oğlu olarak dünyaya geldi. Henüz 11 yaşındayken tahta çıktı. 8 Şubat 1640 Perşembe günü yatsı vakti vefat etti.

IV. Murad dönemi, âlim, şair, tarihçi, hattat ve musikişinas gibi muhtelif sahalarda yetişmiş sanat ve fikir adamları bakımından en dikkate değer dönemlerdendir. Evliya Çelebi, Katip Çelebi, Nef’î, Şeyhülislam Yahya, Şeyhülislam Bahayî, Veysî, Koçi Bey, Azmîzade Hâletî gibi isimler edebiyat sahasında dönemin önde gelen şahsiyetlerinden sadece birkaçıdır. Arapça ve Farsça bilen IV. Murad, Muradî mahlasıyla şiirler yazmış, musikiyle ilgisi beste yapacak düzeye ulaşmış,

ayrıca talik hatta güzel eserler vermiştir.

16. yüzyıl sonlarında siyasi ve iktisadi problemler sebebiyle Sarayda duraklayan musiki faaliyetleri IV. Murad döneminde yeniden canlanmış ve gelişme göstermiştir. Saltanatı boyunca ilim ve sanat adamlarını destekleyen IV. Murad, Tebriz’i fethettikten sonra en meşhuru Şeştarî Murad Ağa olan 12 musikişinası İstanbul’a getirerek Enderun’a yeni sanatkârlar kazandırmıştır. Bu 12 kişi, dönemin musiki çalışmalarına büyük katkıda bulunmuştur. Padişahın hanende ve musahipleri arasında yer alan Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*’de Saray Meşkhanesinde ve Sultan Murad’ın huzurunda yapılan

edebiyat ve musiki cemiyetlerinden bahseder. Cumartesi geceleri ilahihan, hanende ve sazendelerin iştirakiyle dinî eserler geçildiğini ve fasıllar düzenlendiğini anlatır. Sultan Murad’dan gördüğü himaye ve teşvik sayesinde meşhur olmuş musikişinaslar arasında özellikle dinî eserleriyle tanınan Hafız Kumral ve Derviş Sadayî’nin yanı sıra tarihçi Solakzade Mehmed Hemdemî Efendi, Amâ Kadri, Benli Hasan Ağa, neyzen ve çengî Yusuf Dede Efendi, Tokatlı Derviş Ömer Efendi, Avvâd Mehmed Ağa ve Kasımpaşalı Koca Osman Efendi zikredilebilir. Evliya Çelebi, aynı zamanda musahib-i şehriyârîler arasında bulunan Derviş Ömer’in kâr, nakış ve şarkılarının çoğunu Sultan Murad’ın çok sevdiği Segâh makamında bestelediğini ve padişahın kendisine ‘peder’ diye hitap ettiğini söyler.

Sultan IV. Murad sözlü eserler ve saz eserleri bestelemiştir. Ali Ufkî Bey’in *Mecmûa-i Sâz ü Söz* adlı nota derlemesinde ve Kantemiroğlu’nun *Kitâbü İlmi’l-Mûsikî alâ Vec-hi’l-Hurûfât*’ında onun eserlerinin notalarına rastlanmaktadır. Musiki kaynaklarında bu iki eserde yer alan “Şah Murad” adlı bestekârın Sultan Murad olduğu kabul edilmektedir. Nitekim Ali Ufkî, Şah Murad’a kaydettiği bir eserde bestekârın adını “Fatih-i Bağdad” lakabıyla kaydetmiştir.

Aşağıdaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

RESİM : JEAN-BAPTISTE VANMOUR

I. MAHMUD

1696'da Edirne'de doğdu. Babası II. Mustafa, annesi Saliha Sultan'dır. Küçük yaşlardan itibaren tarih, edebiyat, şiir ve özellikle musiki ile ilgilendi. Genellikle kuyumculukla ve musiki faaliyetleri ile meşgul olduğu 27 yıllık 'kafes' hayatının ardından 1730'da padişah oldu. 1754 senesinde bir cuma namazı dönüşünde vefat etti.

I. Mahmud'un ülke meseleleriyle yakından ilgilendiği, Divan-ı Hümayun toplantılarında halkın dertlerini dinlediği, cirit, at yarışı, yüzme sporlarından ve özellikle mehtap seyrinden hoşlandığı bildirilir. Kaynaklarda dindar, zeki, bilgili, yumuşak huylu, hamiyetli, sabırlı, dikkatli, âdil ve vakur bir padişah olarak tasvir edilen I. Mahmud, Sebkatî mahlasıyla şiirler yazmış, musikiyle uğraşmış ve bir kısmı günümüze ulaşan besteler yapmıştır. "Uşşak Peşrevi" en tanınmış eseridir. Devrinde yaşayan musikişî-naslara kol kanat germiş, onları maddi ve manevi bakımdan destekleyerek klasik musikinin zenginleşmesine ve yeni bestekârlar yetişmesine zemin hazırlamıştır. Musiki terbiyesi ile özel olarak meşgul olduğu cariyesi Dilhat Hanım, Osmanlı tarihinin en önde gelen kadın bestekâridir. **Z**

Aşağıdaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

III. SELİM

1761’de İstanbul’da doğdu. Babası III. Mustafa, annesi Mihrişah Valide Sultandır. İyi bir eğitim aldı, özellikle edebiyat ve müzikle ilgilendi. 1789’da tahta çıktı. Tahttan feragat ettikten 1 yıl 2 ay sonra 28 Temmuz 1808 tarihinde şehit edildi. Kendisini öldürmeye gelenlere karşı, o sırada üflemede olduğu neyi ile kendini müdafaa etmeye çalıştığı rivayet olunur.

İlhamî mahlasıyla şiirler yazan ve divan sahibi bir şair olan III. Selim’in Mevlevi muhibbi olduğu ve devrin ünlü şairi Şeyh Galib’i himaye ettiği bilinmektedir. Musiki nazariyatına vukufu ve özellikle bestekârlığı ile III. Selim, Türk musiki tarihinin önde gelen simaları arasında yer almış ve dönemi, ismiyle anılan bir musiki ekolü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu ekol, sadece hükümdarın saltanat yıllarından ibaret kalmayıp onun vefatından sonra şekillenecek birtakım değişikliklerin alt yapısını hazırlaması yönünden de önem taşımaktadır. III. Selim’in musikişinaslara karşı yakınlık gösterip onları himaye etmesi bu sanatın ilerlemesi ve yükselmesinde önemli rol oynamıştır.

Musikiyle en fazla meşgul olduğu dönem şehzadelik yılları olmuş ve en güzel eserlerini bu dönemde bestelemiştir. Geleneksel tanbur üslubunun ustası Tanburi İsak’tan ders almış, padişahlığı döneminde ise Enderun Mektebine önem verilerek meşkhane yeniden düzenlenmiş, o zamana kadar yevmiye ile ders veren hocalara düzenli aylık bağlanmış, harem dairesinde hanımlara mahsus bir musiki meşkhanesi açılarak başına Hacı Sadullah Ağa getirilmiştir. III. Selim’den sonra şöhret bulan pek çok musikişinas onun döneminde yetişmiştir. Saltanatı süresince musikiyle ilgisini sürdürmüş, şehzadeligi dönemindeki kadar olmasa da yeni eserler bestelemeye devam etmiştir.

Saray dışından meşhur musikişinasların da davet edilmeleri suretiyle padişahın huzurunda yapılan küme fasılları musiki tarihinin önemli icraları olarak anılmıştır. Bu fasıllar çoğunluk-

la Topkapı Sarayında Serdab Kasrı ile Kağıthane’deki Çağlayan Kasrında icra edilirdi. Burada yer alan musikişinaslar arasında Hacı Sadullah Ağa, Tanburi İsak, Tanburi Emin Ağa, Abdülhalim Ağa, Vardakosta Ahmed Ağa, Küçük Mehmed Ağa, Kemani Mustafa Ağa, Şakir Ağa, Derviş İsmail (Dede Efendi) özellikle zikredilmelidir. III. Selim’in, Hammamîzade İsmail Dede Efendinin yetişmesinde büyük emeği vardır.

Kültür ve sanatta birtakım arayışların ortaya çıkmaya başladığı bir dönem olan III. Selim devrinde musikide de durum aynıdır. Bu çerçevede yeni terkip-ler, yeni üslubun hissedildiği besteler ortaya çıkmıştır. Dönemin en önemli musiki kaynaklarından Abdülbaki Nasır Dedenin *Tedkik ü Tahkik* adlı eserinde III. Selim’in arazbar Bûselik, Dilârâ, Evcara, Hicazeyn, Hüzzam-ı cedit, İsfahanek, Muhayyer Sünbüle, Neva Kürdî, Neva Bûselik ve Sûzidilârâ makamlarını terkip ettiği belirtilir. Suphi Ezgi *Nazarî*

Amelî Türk Musikisi adlı eserinde Acem Bûselik, Pesendîde ve Şevkefzâ makamlarının onun tarafından terkip edilmiş olabileceğini söyler. Bazı eserlerde de Dilnûvaz, Gerdaniye Kürdî, Hüseyini Zemzeme, Rast-ı cedit ve Şevkitarab makamlarının III. Selim’in terkipi olduğu belirtilmiştir.

III. Selim ayin, durak, naat, tevşih, ilahî, peşrev, saz semaisi, kâr, beste, ağır semai, yürük semai ve şarkı türlerinde 100’e yakın eser bestelemiştir. Tespit edilen eserlerinin yarısından fazlası peşrev ve saz semâisidir. Rauf Yekta Bey onun Tab’î Mustafa Efendi, Hacı Sadullah Ağa ve Dellalzade İsmail Efendi düzeyinde bir bestekâr olduğunu ifade eder. **Z**

Yandaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

RESİM : ATHANASIOS KARANTZOU/LAS

II. MAHMUD

Müzisyen, şair ve hattattır. 1785'te dünyaya geldi. I. Abdülhamid ve Nakşidil Sultanın oğludur. Öğrenimiyle amcazadesi III. Selim bizzat meşgul oldu. 28 Temmuz 1808'de tahta çıktı. Akciğer hastalığından muzdarip olan II. Mahmud, 1 Temmuz 1839 günü kardeşi Esmâ Sultanın Çamlıca'daki köşkünde öldü.

Musikiyi III. Selim'den öğrendi, iyi bir tanburi ve neyzen olarak yetişti, aynı zamanda iyi bir hanende idi. Zamanında Saray faslında bulunan hanendeler Dede Efendi, Dellalzade İsmail Efendi, Kömürcüzade Hafız Efendi, Basmacı Abdi Efendi, Şakir Ağa, Çilingirzade Ahmed Ağa, Suyolcuzade Salih Efendi gibi çok büyük ve değerli bestekârlardı. Saz çalanlar da aynı derecede üstad kişilerdi. Numan Ağa, Zeki Mehmed Ağa gibi ünlü tanburilerin yanı sıra Kazasker Mustafa İzzet Efendi gibi büyük bir neyzen ve Rıza Efendi gibi üstad bir kemani Saray faslının sazandeleriydiler.

II. Mahmud'un bestelediği 25 eser bugün eldedir. Bunlardan biri, kendi tesis ettiği Asakir-i Mansure-i Muhammediye için bestelediği Acemâşiran makamındaki marştır. Genellikle şarkı, tavşanca gibi eğlence musikisi ya da hafif klasik musiki diye adlandırabileceğimiz tarzda eserler vermiştir. Şarkılarından bazıları son derece zevkli, ustalıkla melodilerle örülmüştür. **Z**

Aşağıdaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

ABDÜLAZİZ

1830'da doğdu. Babası Sultan II. Mahmud, annesi Pertevniyal Valide Sultandır. 25 Haziran 1861'de tahta çıktı. 30 Mayıs 1876 günü tahttan indirildi, 4 Haziran 1876 günü odasında bilek damarları kesilmiş bir vaziyette bulundu.

Hükümdarlığı süresince sık sık ülke içi ve ülke dışı temaslarda bulunmuş, geziler düzenlemiştir. I. Selim'den sonra Mısır'ı ziyaret eden ilk ve tek Osmanlı padişahıdır. Ayrıca Batı Avrupa'yı ziyaret eden ilk ve tek padişaktır. Richard Wagner'in "Bayreuth" operasına maddi yardımda bulunmuştur.

Sultan Abdülaziz, sanatın pek çok alanıyla bizzat ilgilenen ve icracı yönü olan bir padişaktı. Resim, hat sanatı ve musiki ilgi alanları arasındaydı. Bestekâr Yusuf Paşadan müzik dersleri alan Sultan Abdülaziz, hanedandan Batı kültürü ve müziğini doğrudan tanıyan ilk isimdir. Hem Türk müziği hem Batı tarzı müzik alanlarında eser vermiş olan Sultan Abdülaziz, Batı müziğinde eser veren ilk Osmanlı hanedanını mensubudur.

Türk musikisini çok iyi bilir, mü-kemmel ney ve lavta çalardı. Yalnızca iyi bir icracı olmakla kalmayan Abdülaziz, Osmanlı padişahları arasında bestekâr olarak da yerini almıştır. Hicazkar ve şehnaz makamlarını çok sevdiği için zamanındaki birçok şarkı ve marşın bu makamlarda bestelendiği bilinmektedir. Eserlerinden "Hicaz Sırto" ile iki şarkısı günümüze ulaşmıştır. **Z**

Aşağıdaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

FOTOGRAF : ABDULLAH BİRADERLER

V. MURAD

1840'ta İstanbul'da doğdu. Babası Abdülmecid, annesi Şevkiefser Kadınefendidir. Şehzadelğinde iyi bir eğitim gördü. Arapça, Fransızca, Osmanlı tarihi ve fen dersleri okudu; İtalyan hocalardan piyano ve Batı müziği dersleri aldı. Amcası Abdülaziz'in Mısır ve Avrupa seyahatlerine veliaht sıfatıyla katıldı. Vaktinin çoğunu, Abdülaziz'in kendisine tahsis ettiği Kadıköy Kurbağalidere'deki çiftlik evinde geçiriyordu. Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra padişah oldu. Saltanatı 93 gün sürdü.

V. Murad yalnızca klasik Batı müziği formunda eser vermiştir. "Aydın Havası" başlığıyla armonize ettiği zeybek, müzik tarihinde bir Türk halk türküsünün piyano için çok seslendirildiği ilk eser olarak değerlendirilir. Eserlerinin önemli bir kısmı Yıldız Sarayından İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesine intikal eden koleksiyondadır. sZ

Aşağıdaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

VAHİDEDDİN

1861’de doğdu. Babası Sultan Abdülmecid, annesi Gülistû Kadınefendidir. Özel hocalardan ders alarak ve Fatih Medresesinde bazı derslere devam ederek kendini yetiştirdi. Ağabeyi II. Abdülhamid’in hediye ettiği Çengelköy’deki köşke yerleşti ve padişah oluncaya kadar burada yaşadı. Sultan Reşad vefat edince VI. Mehmed adıyla tahta çıktı. 1 Kasım 1922 yılında saltanat kaldırılınca bir İngiliz zırhlısına iltica etti. Son seneleri maddi sıkıntılar ve sağlık sorunlarıyla geçti. 15 Mayıs 1926 yılında San Remo’da kalp yetmezliğinden vefat etti.

Edebiyat, musiki ve hat sanatlarına vukufu vardı. Tahtta bulunduğu yıllarda besteleri Sarayda icra edilmiştir. Taif’te iken arka arkaya bestelediği şarkıların güfteleri daha çok vatan hasretini ve geride bıraktıklarından haber alamamanın acılarını terennüm etmektedir. Ona ait 63 eser tespit edilmekle birlikte ancak 41’inin notaları mevcuttur. Şairliğine örnek teşkil edebilecek şiirleri, aynı zamanda şarkılarının güfteleridir. Bilinen bütün eserlerinin notaları *Sultanî Besteler* adıyla Murat Bardakçı tarafından kitaplaştırılmıştır. **Z**

FOTOĞRAF : ATELIER PHÉBUS (FEBUS EFENDİ)

Aşağıdaki QR karekodunu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

